

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 1

Haziran-2023

MAKALE BİLGİLERİ

Kur'ân-ı Kerim'de Haset-İnanç İlişkisi¹

The relation of faith in the Qur'an

YAZAR

Reşit ÖZER

MEB, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Tefsir Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

resitozer34@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-0247-9882

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 04.01.2023

Makale Kabul Tarihi: 08.04.2023

Sayfa Aralığı: 29-53

¹ Bu makale Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda 2017 yılında kabul edilen "Kur'ân-ı Kerim'de Haset İnanç İlişkisi" adlı yüksek lisans tezimizden üretilmiştir.

ÖZET

Kur'ân-ı Kerim, tevhidi merkeze alan bir kitaptır. Tevhidi inşaa etmek için Hz. Peygamber'e (s.a.v.) 23 yıl gibi bir sürede tedrici olarak Yüce Allah (c.c.) tarafından indirilmiş olup toplumun ve fertlerin ihtiyaçlarını karşılamış, sorun ve problemleri çözmeyi hedeflemiştir. İlahi Metin, bunu yaparken birçok yöntem ve teknik kullanmış; kendisine muarız olanlara meydan okumuştur. Kur'ân'ın bu yöntem ve tekniklerden en önemlisi ise, önce duyguları sonra akli eğitmesidir. Kur'ân, cahiliye edebiyatının üst düzeyde olduğu bir dönemde icazı ile bu eğitici özelliğini ortaya koymuştur. İşte tüm bunlara binaen Kur'ân-ı Kerim, toplumun sorunlarına çözümler üretmiş, insanlara helali ve haramı göstermiştir. Bu sorunlardan bir tanesi de haset duygusudur. Hasedin psikolojik sebepleri olduğu gibi sosyolojik boyutları da vardır. İslam'ın ilk dönemimde Müslümanlar, bu konuda birçok baskı ve zulümlere maruz kalmıştır. Doğuştan fitri olarak gelen menfi duygulardan kurtulmak imkânsız olabilir ancak bunların mecraları değiştirildiğinde insanı hem dünyada hem de ahirette saadete ulaştırabilir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Haset, Örnek, İnanç

ABSTRACT

Quran which centres on monotheism is a divine book. It was brought down gradually such as 23 years for prophet Muhammed to construct monotheism by Allah. Quran satisfied society and people's need and it aimed to solve problems. Divine text while doing it, it used lots of methods and techniques, and challenged against itself. The one of the most important methods and techniques is to educate firstly sensations then brain. Quran put forward this education specialty when the ignorance literature period level so high. Because of all these things Quran produced solutions for society's problems and showed lawful and unlawful things. One of these problems is jealousy. Jealousy is has got both psychological and sociological dimensions. Early periods of Islam, Muslims were exposed to cruelty and constraint. To get rid of these negative sensations which comes from birth are impossible but when we exchange their locations, they transmit people to happiness both in the world and hereafter.

Key Words: Commentary, Qur'an, Envy, Example, Faith

GİRİŞ

"...Nefisler bencil tutkulara' hazır (elverişli) kılınmıştır. Eğer iyilik yapar ve sakınırsanız, şüphesiz, Allah yaptıklarınızdan haberi olandır" (el-Nisâ, 4/128).

Allah (c.c.) bize mealini verdiğimiz ayette her insanın nefsinde kıskançlık duygusunun bulunduğunu, ancak bunun sakınılması gereken bir özellik olduğunu hatırlatmaktadır. Bir başka ayette ise Allah, kıskançlık duyan insanın şerrinden sakınılması gerektiğini ve kıskançlığın ne tür kötülöklere kapı araladığına şöyle dikkat çekmektedir: "De ki: "Sabahın Rabbine sığınırım. Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfürenlerin şerrinden ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden" (el-Felâk, 113/1-5). Allah'ın bu tavır bozukluğunu yaşayan kişilerin şerrine karşı insanları uyarmış olması, kıskançlığın insanları nasıl bir ahlaka sürükleyebileceğinin anlaşılması açısından son derece önemlidir. Zira kıskançlık, en çok da kişinin kendisine çeşitli şekillerle zarar vermesidir.

Mü'minler, kıskançlığın Allah'ın beğenmediği bir tavır olduğunu bilirler ve nefislerini bu kötü ahlak özelliğinden arındırmak için çalışırlar. Zira mü'minler sahip oldukları bütün güzellikleri ve nimetleri verenin Allah olduğundan haberdardırlar. Dolayısıyla Allah'ın bir insana verdiği bir nimeti ya da güzelliği kıskanmanın Allah'ın takdirine razı olmamak anlamına gelebileceğini bilirler. Çünkü Allah, bu nimetleri o kişiye vermekle onda bir hikmet, hayır ve güzellik görmüştür. Üstelik tüm bunlar o kişinin dünya hayatındaki imtihanının bir parçası olmasının yanında o güzellikleri gören diğer insanların imtihanlarının da bir parçasıdır. İnsan ya bu nimetlerden dolayı kıskançlık duygusuna kapılacak ya da bu duyguyu yenerek başkalarının nimet sahibi olmasından hoşnut olacak bir ahlaka ulaşacaktır. Nitekim Kur'ân'da bu durum şöyle açıklanmaktadır: "'Aramızda Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu kimseler de bunlar mı?' demeleri için onların bir kısmını diğerleriyle işte böyle imtihan ettik. Allah şükredenleri bilmez mi?" (el-En'âm, 6/53).

Ayette de bu lütufta durumunun insanların denenmesi için özel olarak yaratıldığı bildirilmektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki bazı insanların dünya hayatında kıskandıkları nimetlerin tümü ölümlerle birlikte yok olacaktır. O zaman er ya da geç yok olacak bir şeyi kıskanıp bundan dolayı Allah'ın hoşnut olmayacağı bir tavır içerisine girmek büyük bir

hatadır. Bu şuurla hareket eden mü'minler çevrelerindeki insanlarda güzel bir özellik gördüklerinde kıskançlıktan Allah'a sığınır. Kendileri bu ahlaktan sakındıkları kadar, konuşmalarıyla da başkalarına bir vesvese veya tedirginlik vermekten titizlikle kaçınırlar. Zira onlar, karşılarındaki insanların güzel yönlerini takdir eder, bu takdir ve beğenilerini dile getiren övgü dolu bir üslup kullanırlar.

Biz bu çalışma ile Kur'ân'ı Kerim'de haset örneklerinden yola çıkarak hasedin inanca olan tesirini temellendirmeyi amaçladık. Yine daha önce bu minvalde bir çalışmaya rastlanmamış olmamız konunun mahiyeti bakımından önemini arz eder.

1.HASET KAVRAMININ TANIMI VE ANALİZİ

1.1.Sözlük Anlamı

Arapça kökenli bir kelime olan haset kavramı, “h.s.d” (حسد) fiilinden türemiştir. Haset, hem mastar hem de isim olarak temenni etme, dileme, anlamlarında kullanılır (el-İsfahani: 1998, 169). Bu kavram negatif olarak kullanıldığı gibi pozitif olarak da (gıpta) kullanılabilir (Esir: tsz, I, 382). Türkçe’de “Çekememezlik, kıskançlık” (Sami: 1989, 548). anlamına gelmektedir. Cahiliye şiirinde de bu anlamda kullanılmıştır (İbn Manzur: 1998, III, 148). Bu bakımdan iki kutuplu bir kelimedir (Firüzebadî: 1993, I, 298; Zemahşeri: Trs,126).

1.2. İstilahi Anlamı

Haset terim olarak ise; başkasının sahip olduğu maddi veya manevi imkândan dolayı onu kıskanma, onun bu imkândan yoksun kalmasını isteme anlamına gelen ahlaki bir terimdir (Çağrı: 1997, XVI, 378). Başka bir tanımda, “Kişinin, bir nimeti hak etmiş olan kimseden o nimetin yok olmasını temenni etmesidir” (el-İsfahani: 1998, 118). Diğer bir tanımda ise; “Herhangi bir kişinin, başkasının sahip olduğu maddi veya manevi imkânların kendisine intikal etmesi veya kıskanılan kişinin bu imkânlardan mahrum kalması yönündeki istek ve temennisi demektir” denilmektedir (el- Cevheri: 1984, II, 465). Rağıp el- İsfahani (ö.505/1108) Hasedi, “Bu istikamette gösterilen çaba ve gayret” olarak da tanımlamıştır (el- İsfahani: 1992, 169). Cürcânî (ö. 816/1413) ise hasedi, kısaca kıskanan kişinin, kıskanılan kişideki nimetin kendisine geçmesini istemesi şeklinde tanımlar (Cürcânî: 1990,92). Haset, ayetlerde kıskanma anlamlarına da geçmektedir

(Bakra, 2/109; Nisâ, 4/54; Fetih, 48/15; Felâk, 113/1-5). Aslında kıskanma bir anlamda haset kelimesinin karşılığıdır. Fakat kıskanma, Türkçe'de koruma, başkasından sakınma anlamına da gelmektedir. Buna göre kıskanmanın bir anlamı da, namusa düşkün olmaktır (Turgay: 2004, 75). Bu açıdan kıskanma veya kıskançlık bir erkeğin namusuna olan düşkünlüğü diye de tanımlanabilir (Foulguite: 1994, 274). Bu duygu dengelendiği ölçüde meşrudur. Ancak başka bir insanın malını, servetini, ilmini, makamını ve benzeri maddi veya manevi değerlerini çekememek, müspet bir kıskanma değildir, aksine bir hasettir. Bu kavram başkasının elindeki nimete göz dikmek ve ondan gitmesini istemektir. Haset duygusu, ahlaki bir olumsuzluğu da ifade eder. Çünkü başkasının sahip olduğu maddi veya manevi imkândan dolayı onu kıskanma ve onun bu imkândan yoksun kalmasını isteme anlamına gelen ahlaki bir terimdir (Çağrı: 1997, XVI, 378).

Beyhaki (ö. 456/1066) bu durumu şöyle ifade eder: “Haset, Müslüman kardeşinde gördüğü nimetten dolayı üzüntü duymak ve o nimetin o kişiden gitmesini temenni etmektir. Haset eden kişi, bazen de o nimetin sadece kendisinde olmasını arzu eder” (Beyhaki: 1990, V, 263). Haset, Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli isim ve fiil kalıplarında kullanılır (Fuad Abdülbaki: 1945, 201).

Gazzali, (ö. 505/1111) İhya’da şöyle der: “Haset, insanı hakkı inkâr etmeye de davet eder! Hatta hasetçi bir kimse haset ettiği insanın nasihatini kabul etmez. Ondan ilim öğrenmeyi bile reddeder. Nice cahil var ki ilme muhtaçtır. Oysa memleketinin halkından birinden veya akrabaların birinden istifade etmekten çekindiğinden ve bunu da hasetten dolayı yaptığından cehaletin rezalet deryasına dalmıştır. O hasetçi kimse ilim ehlinen yüz çevirir ve ona karşı gurur taslar. Oysa onun ilmi faziletinden dolayı, o kendisine tevazu gösterilmeye layıktır. Fakat haset onu mağrurların ahlakıyla - her ne kadar batınında o insanın üstünlüğünü görse de - ona karşı hareket etmeye zorlar” (Gazzali: 2010, III, 819). Gazzali’nin ifade ettiği gibi haset o kadar kötü bir duygudur ki ihtiyacı olduğu şeyde bile hasedinden dolayı kibir ve gurura kapılarak ondan mahrumiyeti bile göze alır. Haset, İslam ahlak ve adabında kötü ve çirkin huyların başında gelmekle birlikte haram kılınmış kerih hasletlerden biridir. İşte bu anlamda hasedin haram kılınması ve kötü görünmesi esas itibarıyla hasetçinin itirazının ve muhalefetinin gerçekte Allah’a (c.c.) karşı olmasıdır (Kandemir vd.: 2013, II, 200). Bu durum kulun yaradanına karşı olan nankörlüğüdür ki hem dinen hem de ahlaken kötü görülmüştür.

2.KUR'AN-I KERİM'DE HASET İLE İLGİLİ BAZI ÖRNEKLER

2.1.İblis'in Hz. Adem'e Secde Etmemesi

Kur'ân'ı Kerim, Allah'ın hükümlerine başkaldıranların ebedi olarak azapla cezalandıracağını, bunun yanında O'nun taksimatına razı olanların ve onun hükümlerinin gereğini yerine getirenlerin ise, altlarından ırmaklar akan ebedî cennetlerinde barınacaklarını tekrarla ifade etmiştir. Allah'ın koymuş olduğu sınırları aşmayanlar ve tükenmeyecek olan ahiret hasadı için, tükenecek şeylere meyledip haset etmeyenler oranın daimi varisleridir (Yazıcıoğlu: 2014, 60). Dolayısıyla kıskançlık, bilmeden Yüce Allah'ın (c.c.) zikrinden gafil değildir. Bu durumu ayeti kerime şöyle ifade eder: “*Kim Rahman'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytani ona musallat ederiz*”(el-Zuhruf, 43/36). Haset etmek, Allah'ın kulları arasında yaptığı paylaşıma razı olmayarak bir nevi Allah'a kafa tutmaktır. Zira haset yüzünden, müfessirlerin birçoğunun da ifade ettiği gibi semada ve yeryüzünde Cenab-ı Allah'a karşı ilk isyan ve ilk günah haset yüzünden meydana geldiği nakledilir (Yazıcıoğlu: 2014, 58). Kur'ân'ı Kerim, Hz. Adem (a.s.) ile haset yüzünden böbürlenerek secde etmeyen İblis'in durumunu şöyle anlatır:

“*Hani biz meleklerle (ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu*” (Bakara, 2/34).
“*Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık.*”

“*Hani Rabbin meleklerle demişti ki: Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım.*”

“*Ona şekil verdiğim ve ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun, için secdeye kapanın!*”

“*Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.*”

“*Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.*”

“*(Allah) Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir? dedi.*”

“(İblis): *Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığım bir insana secde edecek değilim, dedi.*”

“Allah şöyle buyurdu: *Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun!*”

“*Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lanet senin üzerine olacaktır*” (el-Hicr, 15/ 26-35; el-Bakara, 2/ 34; el-A'râf, 7/11-13). İblis, Hz. Adem'e (a.s.) Allah tarafından verilen nimete kıskançlık ederek ilahi emre başkaldırmış ve isyan edenlerden olmuştur. İlahi metinde Allah'a olan ilk başkaldırının da haset sebebiyle olması çok manidardır. İblis'in gurur, kibir ve haset duygularına kapılarak böbürlenip isyan etmesi ve en nihayetinde kâfirlerden olması elbette kıskançlığından kaynaklanmaktadır. Zira haset başkalarını küçük görmek ve insanlar arası sınıf ayırımına sebebiyet veren duyguların başında gelmektedir (Turgay: 2004, 81).

Bunun yanında İblisin hasedin ve Allah'a olan isyanın taassuptan kaynaklanmış olması kuvvetle muhtemeldir ki, taassup kavramı, bağınazlık, doğru veya yanlışlığa bakmaksızın bir fikrin savunmasını yapmak, kendi milletini, ırkını, mensup olduğu, düşünceyi veya ekolü, başkalarından üstün görmek gibi anlamları içermektedir (İbn Manzur:1998, I, 602, vd.). Yeryüzünde Yüce Allah'a (c.c.) yapılan bu başkaldırının haset duygusundan kaynaklanması ve insanın günümüze kadar süregelen ırkçılık, taassup gibi hastalıklara sebebiyet vermesi bize kalpte bulunan kötü duyguların ne kadar acımasız olabileceği net göstermektedir.

2.2.Hz. Adem'in İki Oğlu Arasındaki Haset

Kur'an'ı Kerim'de, İblis'ten sonra hasede örnek olarak Hz. Adem'in iki oğlunun ibretlik durumları anlatılır. Zira Kabil'in Habil'e olan kıskançlığı birçok yönüyle ders alınması gereken manidar vakıalardan biridir. Bu durum Hz. Adem'in (a.s.) iki oğlu arasında meydana gelen ihtilaf, karmaşık bir haset psikolojisine dayanmaktadır (Yazçıçek: 2014, 59). Çünkü Allah'a takdim edilen kurbanın, kendisinden kabul edilmeyip kardeşinden kabul edilmesine haset eden bir anlamda ilahi takdire razı olmayan Kabil'den bahsedilmektedir. Allah (c.c.) ayeti kerimede: “*Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden)*”

‘And olsun seni öldüreceğim!’ dedi. Diğeri de ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder.’ dedi (ve ekledi:)”

“And olsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.”

“Ben istiyorum ki, sen hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur.

Nihayet nefsi onu kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü: Bu yüzden kaybedenlerden oldu.

Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) ‘Yazılar olsun bana! Şu karga kadar olamadım ki, kardeşimin cesedini gömeyim.’ Dedi ve ettiğine yananlardan oldu” (el-Mâide, 5/27-31.). buyururak bu durumu bize müşahede ettirmiştir.

Fahreddin Râzî (ö. 606/1210) bu konuda şunları ifade eder: Habil ve Kâbil Hz. Adem’in sulbünden olan iki oğludur ki bunlar arasında meydana gelen münakaşa üzerinde iki görüş ileri sürülmüştür: İlk görüş, Habil’in bir sürüsü vardı. Kâbil ise ziraatçı idi. Onlardan her biri Allah’a bir kurban sundular. Habil sürüsü içindeki en güzel koyunu seçip, kurban olarak sundu. Kabil ise ekini içindeki en adi buğdayları seçip onu tasadduk etti ve her ikisi de bu tasaddukları ile Allah’a yaklaşmayı istediler. Derken gökten bir ateş inip Habil’in kurbanını alıp götürdü, Kabil’inkini almadı, böylece Kabil Allah Teâlâ’nın, kardeşi Habil’in kurbanını kabul ettiğini kendisinininkini ise kabul etmeyeceğini anladı. Bundan dolayı ona haset etti ve onu öldürmek istedi (Râzî:1990, VIII, 28). İki kardeşin buradaki amaçları Allah’ın rızasını kazanmak olmuştur. Ancak her ikisinin fiilleri sonucundan sonra amelleri asıl maksadından uzaklaşarak haset belasına bulaşmış, kötü sonuçlara sebep olmuştur.

Burada, hasedin Kabil’i kardeş katili yaptığı görülür. Haset ile işlenen suç, aynı zamanda Kabil’in, ilk kardeş katili olma özelliği de taşır. Zira bu günah kendisinden sonra işlenecek her bir katil suçundan bir pay almasına da sebep olmaktadır (Yazçıçek, 2014, 62). Ayeti kerime bu duruma şöyle işaret etmektedir: *“Kim bir şeye aracılık ederse onun*

da o işten bir nasibi olur. Kim kötü bir işe aracılık ederse onun da ondan bir payı olur. Allah her şeyin karşılığını vericidir. (Nisâ, 4/85). Hz. Peygamber (s.a.v) de bu durumu şöyle belirtmiştir: “*Her kim bir hayra vesile olursa, o hayrı yapmış gibidir*” (Ebu Davud: Edeb, 72).

Heva ve hevesine esir olan insan, kıskançlık duygusuna yenik düşerek kardeşini bile öldürtebilir. Böylesi haset duygularının vahim sonuçları, insanı ömür boyu vicdan azabına mahkûm eder. Zira haset, ömür boyu içten içe yanan bir duygu durumudur ki insanı yaptığına pişman eder. Bu suçun ahiretteki karşılığı ise elem verici ateş ve kaybedenlerden olmaktır (Yazçıçek, 2014, 63).

İkinci görüşe göre ise, Hz. Adem’in (a.s) her batında (her defasında) biri erkek, biri kız çocuğu oluyordu. O da aynı batın (seferde) doğan kızını, diğer batında doğan erkek evladı ile evlendiriyordu. Böylece Hz. Adem’in, önce Kabil ile onun ikizi olan kızı, sonra Habil ile onun ikizi olan kızı doğdu. Ancak Hz. Adem’in Kabil’in ikizi olan kızı güzeldi. Hz. Adem (a.s) Kabil’in ikizi olan kızı Habil ile evlendirmek istedi. Ancak Kâbil buna karşı çıkarak: “Ben bu ikizimi almaya, Hâbil de kendi ikizi olan kızı almaya daha müstahakız. Bu yaptığın Allah’ın emri değil ancak kendi içtihadındır.” dedi. Bunun üzerine Hz. Adem (a.s) iki oğluna, “Birer kurban sunun. Kimin kurbanı kabul olunur ise, o kızla onu evlendiririm.” dedi. Böylece Allah (c.c) Habil’in kurbanı üzerine bir ateş indirerek onun kurbanını kabul ettiğini gösterdi. Kabil kıskançlığından dolayı Habil’e haset duygusu besledi ve en nihayetinde onu öldürdü (Râzî: 1990, VIII, 28).

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1878-1942) bu durumu şöyle ifade eder: “Kurban bizim geleneğimizde Allah’a yaklaşmak için kesilen hayvanlara denilirse de asıl manası Allah’a yaklaşmak için sunulup takdim edilen herhangi bir şey demek olup, bu amaçla boğazlanan hayvan ile diğer sadakalardan daha genel bir anlam ifade eder. Herhangi bir delil ile kurbanın kabulü, diğerinin ise kabul edilmediği anlaşılınca, kurbanı kabul edilmeyen öbürünü kıskanarak: *‘Kesin sözüm olsun seni öldüreceğim dedi.’* Öbürü de şöyle dedi: *‘Allah ancak muttakilerden kabul eder’* (el-Mâide, 5/27). Dolayısıyla Allah’tan kork ve niyetini düzelt” (Elmalılı: 2008, III, 361).

Bu anlamıyla ayet, hasedin takvaya engel bir durum olduğunu asıl meselenin Allah’ın sınırlarını aşmamak gerektiğini bize göstermektedir. Yüce Allah, kıskançlığın işi nereye

kadar götüreceğini göstermek maksadıyla bu tarihi bilgiyi vahyetti. Zira Adem'in oğullarından biri kıskançlığı sebebiyle yeryüzünde ilk defa kan dökerek kardeşini öldürmüş, insanlık için kötü bir çığır açmıştır (Karaman vd.,: 2012, II, 253). Haset öyle bir hastalıktır ki tek ilacı ölümdür denilir (Tehanevi 1862, I, 287). Hasetçinin hasedinden Allah'a sığınmayı talep, işin vehametini gösterir (el-Felâk, 113/ 5). Yeryüzünde işlenen ilk günahın haset sebebiyle ortaya çıkması ve Kâbil'in bu alanda ilk çığırı açması tarihsel olarak günümüze kadar devam edegelmiştir. Nitekim Osmanlı döneminde hasetten dolayı âlimlere bile iftira atıldığı şu anekdotta ortaya konulmuştur:

Rivayet olunur ki: "Osmanlı alimleri arasında hasetten meydana gelen çekememezlikler yüzünden ölüme kadar giden olaylar meydana gelmiştir. Tokatlı Molla Lütfi (ö. 900/1495) XV. yüzyıl sonları ile XVI. yüzyıl başlarında yetişmiş bir âlim olmasının yanında dönemin ünlü simalarından Sinan Paşa'nın (ö. 891/1486) öğrencilerindendi. Başta Buhari'nin Sahihi ve Neseфи'nin Akaidi olmak üzere birçok kaynak esere şerh yazmıştır. Önce Fatih (ö. 886/1481) muhasipliği, ardından Edirne ve İstanbul gibi başkentlerde müdderis (profesörlük) yapmıştır. Çok büyük olan ilmi seviyesi ile tanınır. Eskiden beri eserlerini eleştirerek rahatsız ettiği zamanın bilginlerin İbrahim Hatipzade'nin kıskançlığını kabartınca Molla Lütfi'nin dinsizliği ortaya atılmış ve büyük bir meclis huzurunda muhakeme edilerek bazı azanın muhalefetine rağmen Hatipzade fetvasıyla katline karar verilmiş ve Sultan Ahmet meydanında idam edilmiştir. Muhakemesi sırasındaki savunmaları ve haksız yere öldürülmesi ulemanın ve toplumun üzüntüsüne sebebiyet vermiştir. Hatta öyleki şairler vefatına tarih düşürmüşlerdir"(Tan: 2010, 345).

2.3. Hz. Yusuf'un Kardeşlerinin Haseti

Kur'ân'ı Kerim'de hasetten kaynaklanan bir diğer misal ise Hz. Yusuf'un (a.s) kıssasıdır. Hz. Yusuf (a.s) hayatı sûrede detaylı olarak anlatılır. Sûrede 101. ayete kadar Hz. Yusuf'un (a.s) durumundan söz edilirken son on ayette ise kıssadan çıkarılabilecek nasihatler sıralanır. Sûrenin baş tarafı şöyle başlar: "*Hani bir zaman Yusuf babasına, 'Babacığım, ben düşümde on bir yıldızı, güneşi ve ayı gördüm; bunların bana secde ettiklerini gördüm,' demişti. (Babası ona), 'Yavrum, rüyanı kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır! Böylece Rabbin seni*

seçecek ve sana rüyaların yorumundan bir parça öğretecek, sana ve Yakup soyuna nimetini tamamlayacaktır; nasıl ki daha önce atanın İbrahim 'e ve İshak'a da nimetini tamamlamıştı. Şüphesiz Rabbin, bilendir, hikmet sahibidir;' dedi. And olsun ki; Yusuf ve kardeşlerinde, soranlar için ibretler vardır”(el-Yusuf, 12/4-7). Ayetin başında Hz. Yusuf’un (a.s) babası Hz. Yakup’a (a.s) “Babacığım” diyerek seslenmesi dikkat çekicidir (İbnü’l- Cevzi: 1997, IV, 139). Zira biri peygamber diğeri ise peygamber adayı olan bu iki ulvi insanın arasında samimiyet dikkatleri çekmiş ve Hz. Yakup’un (a.s) Yusuf’a (a.s.) olan ilgisi ve aralarındaki bu derin bağı sezen kardeşler Yusuf’a kıskançlık ve haset duyguları beslemişlerdir (Râzî: 1990, XVIII, 71). Kur’ân-ı Kerim, hasedin üzerinde durmuş ve Hz. Adem’in iki oğlunu (el-Mâide, 5/27-18). Örnek vermekle kalmamış bunun yanında kardeşlerinin Hz. Yusuf’a (a.s) duydukları kıskançlığın ayrıntılı boyutlarını da ele almıştır (Kasaboğlu: 2010, III, 528).

Ayette, Hz. Yakup’un (a.s) Hz. Yusuf’a: “*Yavrurum sakın bu düşünürü/rüyayı kardeşlerine anlatma!*” (el-Yusuf, 12/5). demekle aslında rüyasının gizlemesini istemiştir. Çünkü Hz. Yusuf’a karşı diğer çocukların besleyecekleri kıskançlık hislerini fetaneti ile sezmiştir (el- Kurtubi: 1988, XI, 84). Zira kardeşler Hz. Yusuf’a olan haset öyle seviyelere gelir ki, bir kardeş diğer bir kardeşini hasetten dolayı öldürmeyi dahi önermişti (Zuhayli: 1991, 207; el-Merağî: trs.:115). Dolayısıyla kıskançlığın olduğu yerde sevgi yoktur aksine düşmanlık, kin, nefret vardır. Çünkü kıskançlık sevginin bir parçası değil bilakis sahiplenmenin bir parçasıdır (Osho: 2006, 79).

Haset, aktif ve pasif tepkileri içinde barındıran bir duygudur. Hasedin ilk evrelerinde pasif tepkiler verilirken, örneğin; surat asmak, mesafe koymak, uzaklaşmak, küsmek, içine kapanmak, ses tonunu değiştirmek gibi, aktif tepkilerde daha da belirginleşerek ortaya çıkar. Kıskançlığın görünümü olan aktif tepkiler ise, aksilik etmek, terlemek, suçlamak, iğnelemek, tehdit etmek, ağır ve suçlayıcı konuşmak, acı vermek ve dışlamaktır (Navaro: 2011, 30).

Yakup (a.s), oğlu Hz. Yusuf’a (a.s) “rüyanı kardeşlerine anlatma” derken onun nedenini şöyle ifade eder: “*Sonra (seni kıskandıklarından) sana tuzak kurarlar*” (el-Yusuf, 12/5). Kardeşler bir araya geldiklerinde genel sohbetleri Hz. Yusuf ve babalarının ona olan ayrıcalığı idi. Ayeti kerimede: “*Hani onlar (aralarında şöyle konuşuyorlardı): ‘Yusuf ile*

öz kardeşi, babamıza daha sevimli geliyor. Oysa biz daha güçlü bir grubuz. Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor”(el-Yusuf, 12/8). buyurularak bu durum ifade edilmiştir. Hz. Yakub’un böyle bir tutumu olmasa da kıskançlıkları nedeniyle en küçük bir hareketi bile kendi aleyhlerinde değerlendiriyorlardı (Vural: 2011, 140). Bir peygamberin bile yanıldığını söyleme cüretinde bulunuyorlardı. Dolayısıyla içlerini yakıp kavuran haset duyguları akıllarını kullanmalarına ve sağlıklı düşüncelerine engel oluyordu. Oysa Hz. Yusuf ve Bünyamin’in anneleri aynıdır. Kendileri de Hz. Yakub’un diğer hanımlarından dünyaya gelmişlerdi (Râzî: 1990, XVIII, 74).

Hz. Yusuf’un kardeşleri kıskançlık duygularını giderek bir güç mücadelesine dönüştürüp kendilerinin daha güçlü, daha değerli ve daha üstün olduklarını düşünüyorlardı. Bu çabalar kıskançlık biçiminde ortaya çıkmaktaydı (Kasapoğlu: 2010, III, 599). Hatta onlar daha ileri giderek şöyle söylüyorlardı: *“Yusuf’u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da tövbe ederek salih kimseler olursunuz, babanızla münasebetleriniz düzelir, işiniz yoluna girer”* (el-Yusuf, 12/9). Onlar hasetleri sebebiyle rotalarını yanlış çizmiş hatta vicdanlarını rahatlatmak için de tövbe gibi ulvi bir anahtarı da suistimal etmişlerdir.

Haset ve kıskançlıkları saplantı boyutuna varınca artık Yusuf’u babasından uzaklaştırmaktan başka çare kalmadığını düşünüyorlardı (Vural: 2011, 143). Bunlar, iki tür plan yaptılar: Ya Yusuf’u öldürecekler ya da Yusuf’un babasıyla bir daha bir araya gelemeyecek kadar uzak diyarlara gitmesini sağlayacaklardı. Kıskançlıkları sebebiyle bundan daha kötüsü olabilir miydi? (Râzî: 1990, XVIII, 76; Kutup: 1988, VI, 1952-1953). Planlarını netleştirdikten sonra babalarına gelip içlerindeki hasedi fiiliyata dönüştürmek istediklerini ayet bize şöyle anlatmaktadır: *“(Onlar buna karar verdikten sonra bir gün babalarına varıp): ‘(Sevgili) Babamız! Dediler, sen neden güvenip de Yusuf’u bize emanet etmiyorsun? (Oysa biz onu çok seviyoruz). Ona samimiyetle bağlıyız.’ Yarın onu bizimle gönder, gezsin oynasın, biz ona çok iyi sahip çıkarız”*(el-Yusuf, 12/10). Kişi haset duygusunu kendine yediremediğinde, karşısındaki kişiyi abartılı bir şekilde metheder, her fırsatta onu ne kadar çok beğendiğini açıklar, komplimanlar yağdırarak el üstünde tutar. Bu abartılı methetme aslında gizli haset ya da kıskançlığın diğer göstergesidir (Navaro: 2011, 31). Ayette geçen kardeşlerin “gezsın oynasın” sözlerinden Hz. Yakub’un oğlu Yusuf’u kardeşleri ile pek dışarıya göndermediği anlaşılmaktadır (Râzî: 1990, XVII, 77).

Babasının Hz. Yusuf'a rüyasını kardeşlerine anlatmaması yönündeki tembihi de bunu göstermektedir. Babaları endişelerini şöyle dile getirmiştir: *“Onu götürmeniz beni meraklandırır. Korkarım ki siz farkında olmadan, onu kurt yer dedi”* (el-Yusuf, 12/13).

Hz. Yakup endişelerinde haklıydı. Zira o yörede kurtların çok olması, rüyasında bir kurdun Hz. Yusuf'u parçaladığını görmesi ve oğullarının (kıskançlıklarından) yapacakları komployu sezdiği için kurt bahanesiyle Yusuf'u onlarla beraber göndermek istemiyordu (İbnü'l-Cevzi: 1997, IV, 145). Babalarının bu endişelerini gidermek ve sinsî planlarını gerçekleştirmek için ikna edici yönetime başvurup şöyle dediler: *“Onlar! ‘Vallahi!’ dediler; ‘Biz böylesine güçlü bir grup iken onu kurt yerse yazıklar olsun bize!”* (el-Yusuf, 12/14). Hz. Yakup (a.s) çocuklarının Hz. Yusuf'a besledikleri kıskançlıkları görüyordu. Belki de Yusuf'u onlarla göndermesiyle onların kıskançlıklarının azalacağını düşünmüştü (Vural: 2011, 145).

Zira Allah (c.c.) ayette: *“Derken kardeşleri onu alıp götürünce ve onu kuyunun dibine bırakma konusunda görüş birliğine varınca biz de Yusuf'a şöyle vahyettik: Zamani gelecek onların hiç hatırlarına gelmediği ve seni hiç hatırlamadıkları bir sırada, kendilerine yaptıkları bu işi hatırlatacağın. Yatsı vakti, ağlayarak babalarının yanına dönüp dediler ki: Sevgili babamız, biz yarışmak üzere bulunduğumuz yerden ayrılırken Yusuf'u da eşyalarımızın yanında bıraktık. Bir de döndük ki onu kurt yemiştir! Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın! Onlar Yusuf'un gömleğine sahte kan bulaştırıp getirmişlerdi. Babaları Yakup: Hayır! Dedi nefisleriniz sizi aldatmış, bu işe sevk etmiş. Artık bana düşen, ümitvar olarak güzelce sabretmektir. Ne diyeyim sizin bu anlattıklarınız karşısında Allah'tan başka yardım edebilecek hiç kimse olamaz!* (el-Yusuf, 12/15-18). buyurarak bu durumu bize göstermektedir.

Ayette kıskançlığın insan ruhu üzerindeki etkisini ve sonuçlarını görmek mümkündür. İmanları ve vicdanları, onları kardeşlerine ihanet etmekten alıkoymamıştı. Onlar hasetleri sebebiyle Peygamberin yanıldığını söylemiş, Allah'ın ayetlerini kararan vicdanlarından dolayı görememişlerdi.

2.4.Ehl-i Kitabın Müslümanlara Olan Haseti

2.4.1.Yahudilerin Haseti

Hz. Peygamber döneminde yaşayan Yahudiler, günümüzdekiler gibi bütün iyilik ve güzelliklere sadece kendilerini layık görüyorlardı. Kutsal kitaplarından son bir peygamberin geleceğini biliyorlardı. Tabi son peygamberin kendi içlerinden geleceğini tahmin ediyorlar ve bir beklenti içerisinde idiler. Öyle olmadığını ve son peygamberin kendi içlerinden değil de Kureyş'ten yani Araplar arasından geldiğini görünce Hz. Peygamber'e (s.a.v) peygamberliği, Müslümanlara da iman ve İslam'ı yakıştıramadılar. Kureyş kabilesini ve Arapları hazmedemeyip haset ettiler (Kandemir vd.: 2013, VI, 568). Bunun üzerine Allah (c.c.): *“Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanları mı kıskanıyorlar? Biz gerçekten İbrahim hanedanına da kitap ve hikmet vermişizdir. Onlara büyük bir mülk de bahsettik. İşte onlar kimi ona iman etti, kimi de ondan yüz çevirdi. Onlara çılgın bir cehennem olarak ateş yeter”* (el-Nisâ, 54-55). buyurmuştur.

Ayeti kerimede Fahreddin Râzî'ye göre iki görüş vardır: İlk görüşe göre bu durum, Hz. Peygamber (s.a.v) ve etrafındaki mü'minler içindir. Çünkü “nas” lafzı çoğuldur dolayısıyla bu kelimeyi cem'î manaya hamletmek müfret manaya hamletmekten daha evladır (Râzî: 1990, VIII, 88). İkinci görüş ise Hz. Peygamber'in (s.a.v) dokuz tane hanımının olmasına haset etmişlerdir. Bu konuyla alakalı Fahreddin Râzî şu değerlendirmeyi yapar: “Haset, ancak bir fazilet (üstünlük ve fazlalık) bulunduğu zaman söz konusu olur. Dolayısıyla her zaman insan daha tam ve daha mükemmel bir fazilete ve üstünlüğe sahip olursa, ona haset edenlerin hasedi de o nispette fazla olur. Dini bakımından en büyük makamın, nübüvvet makamı olduğu malumdur. Yine Cenabı Hakk'ın bunu Hz. Peygamber'e (s.a.v) verip, bu nübüvveti gün geçtikçe artan daha güçlü bir devlet, daha büyük bir istek ve daha çok yardım nasip etmiş olduğu da malumdur. İşte bütün bunlar büyük haseti icap ettiren şeylerdendir. Fakat Hz. Peygamber'in (s.a.v) hanımlarının çokluğu sebebi ile hasede gelince önce zikrettiğimize binaen daha önemsiz bir şeydir. Bundan dolayı ayette geçen fazl-ı ilahiye bu manada almak mümkün değildir. Aksine burada geçen “fazl” “Allah'ın kuluna in'am ettiği her şey” manası verilir ise, bunun içine ikinci mana da girer. Fakat bu kelimeyi sadece ikinci manada almak gerçekten uzak bir manadır” (Râzî: 1990, VII, 88).

Allah'ın Hz. Peygamber'e ve mü'minlere birçok nimeti vermiş olması ve Yahudilerin de bu nimetlere karşı olan hasetlerini giderecek olan hususu da şöyle ifade eder: *“Nitekim biz, İbrahim ve hanedanına da kitap ve hikmeti vermişizdir. Onlara büyük bir mülk de bahsettik”* (el-Nisâ, 4/54). Yani bu ayetin manası şudur ki İbrahim'in soyuna da hem peygamberliği hem de mülkü/devleti ve hükümranlığı birleştiren pek çok nimetler vermiştik. Hal böyleyken ey Yahudiler o zaman buna, ne şaşırmaştınız ne de haset etmiştiniz. Öyle ise neden Hz. Muhammed (s.a.v) ve mü'minlerin durumuna şaşıyor ve haset ediyorsunuz? (Râzî: 1990, VIII, 89).

Bu hususta Nesefi (ö. 710/1310) şöyle der: *“Yahudiler Allah'ın (c.c) Peygamber'e (s.a.v.) ve ashabına vermiş olduğu yardımını, zaferi, üstünlüğü görünce onların izzet ve şereflerinin her gün arttığını müşahede ediyor, adeta çılgına dönüyor ve bundan dolayı haset ediyorlardı. Bundan dolayı Allah (c.c) onları ilzam etmek için Hz. Yusuf'a (a.s), Hz. Davut'a (a.s), Hz. Süleyman'a (a.s) verdiği mülkü hatırlatmıştır. Çünkü Yahudiler biliyorlardı ki Allah (c.c) bu zatlara hükümranlılık ve mülk vermiştir. Bunlar ise Hz. İbrahim'in (a.s) soyundandır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) selefleridir. Bu anlamda Hz. Muhammed'ten (s.a.v) önce geçenlere verilen mülk ve hükümranlıkların benzerinin kendisine de verilmiş olması yeni bir olay ve yeni bir şey değildir”* (en- Nesefi: 1984, III, 66).

Yahudiler nübüvvet meselesinde derin hasede düşmüş bunun için Müslümanlara sürekli ihanette bulunmuşlardır. Yahudiler'in içinde bulunduğu bu çelişkiyi şöyle ifade etmekte yarar vardır: *“Onlardan ona inananlar ve yüz çevirenler vardı. Çılgın bir ateş olarak cehennem yeter”*(el-Nisâ, 4/55). Yani inkâr edip yüz çevirenler ve o peygamber kendi soylarından, İsrailoğullarından olduğu halde, insanları ondan yüz çevirtmeye çalışanlar ve onlar hakkında ihtilafa düşenler vardı. Şu halde Ey Muhammed (s.a.v), sen İsrailoğullarından olmadığın halde sana nasıl davranacaklar? (İbn Kesir: trs., I, 432). Bilakis değil sana iman etmeyi onlar hasetlerinden dolayı kendi içlerinden çıkmış peygamberlere de iman etmemişlerdir.

Mevdudi (ö.1903-1979), bu ayet ile alakalı şunları söyler: *“Yahudiler burada Hz. Peygamber (s.a.v) ve taraftarlarına karşı kıskançlık duydukları için azarlanıyorlar. Çünkü onlar daha önceden Allah'ın (c.c) lütfuna mazhar olmuşlardı. Şimdi ise ona layık*

olmadıkları halde kendilerine peygamberlik gelmesini bekliyorlar. Kendi değersizlikleri nedeniyle peygamberliğin kendilerine gelmemiş olmasına üzülecekleri yerde, Allah'ın lütuf ve merhameti ile Arabistan 'da büyük ruhi, zihni ve ahlaki devrim gerçekleştiren Hz. Peygamber'i (s.a.v) kıskanıyorlar. Onların müşriklerle beraber olup mü'minlere karşı çıkmalarının sebebi sadece kıskançlıklarıydı”(Mevdudi: trz, I, 368).

Ayeti kerimede: “*Böylece kimi ona inandı, kimi ona sırt çevirdi*” (el-Nisâ, 4/55). buyrulurken bunun İsrailoğullarının kıskançlık dolu konuşmalarına bir cevap olduğu unutulmamalıdır. Onlara, hiçbir sebep olmaksızın Hz. Peygamber'i (s.a.v) ve ona inananları kıskandıkları söyleniyor. Ayet, daha sonra onlara eskilerden haber vererek şöyle der: “Biz İbrahim'e (a.s) dünyanın liderlik ve rehberliğini, onun soyundan gelen ve gönderdiğimiz kitap ve hikmete tabi olan kimselere vereceğimizi vadetmiştik. İlk olarak kitabı ve hikmeti onun soyundan gelen sizlere verdik; fakat siz onu tam uygulamadınız. Daha sonra biz de onu yine İbrahim'in soyundan gelen İsmailoğullarına verdik. Onlar kabul ettiler, ona inandılar ve uyguladılar. Şimdi kendi kendinize sorun bakalım; İsmailoğullarını kıskanmanız için hiçbir sebep var mı? (Mevdudi: trs., I, 432). Yahudilerin kendilerine verilen nimetlere nankörlük ederek kaybetmeleri sonunda Allah (c.c.) nimetini onların elinden alıp başka bir soya vermiştir. Haliyle bu durum onların çekememelerine sebebiyet vermiş ve bunu mü'minlere hatta Hz. Peygambere göstermişlerdir. Yüce Allah (c.c) lütuf ve nimetini takva sahibi olmadıkları için kitap ehlinde alıp, kendisinden korkmaları nedeniyle ümmi Araplara verdiği için Yahudiler, Hz. Peygamber'i (s.a.v) ve ashabını kıskanıyorlardı. Onlar ise sorunu soğukkanlı düşünüp neden mahkûm edildiklerini hesaplayarak, Allah'ın gazabını üzerine çeken hatalarını telafi etmek yerine, kendilerini daha öncekinden daha fazla mahkûm edeceğini bile bile yapıyorlardı (Mevdudi: trs., I, 475).

Bu durumda İsrailoğullarının lanetlenmesinin en önemli sebeplerinden biri olsa gerek. Çünkü Allah'ın kendilerine sunmuş olduğu her fırsatı iyi kullanmamış ve aksini yapmışlardır. Nimetleri inkâr etmelerinin önemli sebeplerinden biri de içlerindeki hasetleri idi.

2.4.2.Hıristiyanların Haseti

Hız. Peygamber'in (s.a.v) bi'seti boyunca tebliğinde birçok sıkıntıya maruz kalmıştır. Bunların en acımasızını belki de tevhit geleneğine sahip olan Ehl-i kitabın ona karşı tavırları olmuştur. Nitekim ayeti kerimede: *“Kitap ehlinden çok kişi, gerçek kendilerine besbelli olduktan sonra, sırf içlerindeki hasetten (kıskançlıktan) dolayı, sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler. Allah, emrini getirinceye kadar affedin, hoş görün, şüphesiz, Allah, her şeye gücü yeter”*(el-Bakara, 2/109). buyurarak kitap ehlinin hakkı inkârının nefret ve kıskançlıklarından ve dünyaya olan tutkularından ileri geldiğini bildirmiştir.

Yine Ehl-i kitap, sırf haset ve kıskançlıklarından dolayı, Hız. Muhammed'i (s.a.v) inkâr edip onu kabul etmeyince (Râzî: 1990, IX, 10). Allah şöyle buyurmuştur: *“Onlara Adem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku; hani onlar, (Allah'a) yaklaştıracak birer kurban takdim etmişlerdi de, ikisinden birisinin kabul olunmuş öbürünün kabul olunmamıştı. O, seni elbette öldüreceğim demişti. (Beriki şöyle) demişti; Allah, ancak muttakilerden kabul buyurur. And olsun ki, beni öldürmek için elini bana uzatarsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatacak değilim. Çünkü ben, Kâinatın Rabbi olan Allah'tan korkarım”*(el-Mâide, 5/27-28). Ayette Peygamberin bi'setini kabul etmemekte direten Ehl-i kitabı kıskançlığın onları nasıl kötü sonuçlara sürüklediğini, Adem'in iki oğlu arasında geçen olayı örnek vererek anlatılmaktadır ki, bundan maksat hasetten sakındırmaktır (Râzî: 1990, IX, 27). *“Gerçek kendilerine besbelli olduktan sonra, sırf içlerindeki hasetten (kıskançlıktan) dolayı, sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler.”* derken Allahu Teâlâ aslında Hıristiyanların itikat konusunda küfre düştüklerini birçok ayette belirtir. Özellikle Hıristiyanların Hız. İsa hakkındaki görüşlerini eleştirerek şöyle ifade etmiştir:

“Celalim hakkı için, 'Allah, Meryem Oğlu Mesih'in kendisidir diyenler inkâra düşmüşlerdir. De ki: O halde Allah, Meryem Oğlu Mesih (İsa'yı) anası (Meryem'i) ve yeryüzünde bulunan herkesi öldürmeyi isterse, Allah'a karşı kim durabilir? Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin mülkiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır ve (O) Allah her şeye kadirdir”(el-Mâide, 5/17). Yüce Allah Hıristiyanların küfürlerinde alabildiğine ısrar etmelerinden, görüşlerinin yanlışlığına kesin olarak delalet eden delillerin ortaya çıkmasından sonra bile, “teslis'e” inandıklarından; bunun ise, sadece onların, kendisine

hak dini, İslam'ı vermiş olmasından ötürü Hz. Muhammed'e (s.a.v.) haset etmelerinden kaynaklanmış olduğunu belirtmiştir (Râzî: 1990, IX, 28).

İçlerindeki kin, nefret ve kıskançlıktan ve dünyaya olan tutkularından dolayı inanan insanlara karşı haset etmeleri Hz. Muhammed'e (s.a.v) verilen nimetler içindir. Ancak şunu da belirtmekte yarar vardır ki onları bu çekememezlik ve haset duygularına sevk eden şey dinleri veya mukaddes kitapları değildir. Zira hiçbir din ve mukaddes kitap bireyi ve toplumu korkunç tehlikelere sürükleyen hasedi tavsiye etmez (Turgay: 2004, 76). Kâfirler bu hasetleri sebebiyle inanan insanları inançlarından çevirmeye ve onları tekrar küfre götürmeye çalışmaktaydılar (el-Ferra: trs., I, 73). Yoksa onlar Hz. Muhammed'i (s.a.v), çocuklarını tanır gibi tanıyorlardı ve onun doğruluğunu en baştan beri biliyorlardı (el-Bakara, 2/146). Çünkü kendisine peygamberlik gelmeden önce "Muhammedu'l-Emin" olarak Mekke'de tanınıyor, güvenilirliğinden şüphe edilmiyordu.

Hasedin önemli bir kişilik zaafı olduğunu ve sakınılması gerektiğini Yüce Allah (c.c.) bazı şerlerden kendisine sığınılmasını şöyle istemektedir: *"De ki sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabb'e, yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfüren üfürükçülerin şerrinden ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden"*(el-Felâk, 113/1-5). Zira haset, kötü bir ahlak, ruhsal ve bedensel bir hastalık, (Çelik: 1998, 294) sosyal bir tahribat ve dini duyguları dejenere eden bir fesattır (Turgay: 2004, 78). Bundan ötürü Allah (c.c.) haset etmekten kaçınmayı ve bunları yapanların şerrinden Allah'a sığınılmasını emretmiştir. Özellikle Mekke döneminde Hıristiyanlarla olan münasebetler Medine dönemine göre daha sakindi. Ancak Medine döneminde özellikle de İslam'a davet mektupları başka beldelere gönderilirken Hıristiyanlarla münasebetler yaşanmıştır. Zira ayette *"Kuşku yok ki iman edenlerin, insanlar içinde en amansız düşmanlarının yahudiler ve şirk koşanlar olduğunu göreceksin. Yine, onlar arasında iman edenlere sevgi bakımından en yakın olanların da, "Biz hıristiyanız" diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü bunların içinde (insaflı) keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar"* (el-Mâide, 5/82) buyurularak bu duruma işaret edilmiştir.

2.5.Müşriklerin Haseti

Hz. Peygambere peygamberlik verilmeden önce Arap toplumunda ‘el-Emin’ lakabı ile anılır ve ona kimse saygıda kusur etmezdi. Resûlullâh gerek bireysel hayatta gerekse de toplumsal hayatta çok nazik, hakkı gözeten ve insanların kendisinden emin olduğu bir şahıs olarak hayatını idame ediyordu. Ancak Mekke toplumu peygamberimizin bu mütevazı ve ahlakî hayatına ters düşen hareketlerde bulunuyorlardı. İşte bu durum Hz. Peygamber’i bunaltmıştı bu sebeple o, Mekke’den uzaklaşmak istiyordu. Bir gün her zaman gittiği Hira mağarasına tekrar gitmiş orada inzivaya çekiliyor biraz olsun ahlaki yozlaşmanın bulunduğu Mekke’den ayrı kalmak ve burada sorunlar üzerine kafa yormakla meşgulken kendisine 610 yılında Hira mağarasında Cebrail (a.s) gelmiş ve ona “oku!” demiştir.

Resûlullâh: “ben okuma bilmem” deyince Cebrail onu sımsıkı sarmış ve aynı soruyu tekrar etmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber aynı cevabı verince ona Alâk Sûresi’nin ilk beş ayetini okumuş onun Allah’ın Resûlü olduğunu bildirmiştir. İşte Hz. Peygambere bi’set verildikten sonra bir süre gizli tebliğ yapılmıştır. Tebliğ devam etmiş, daha sonra Mekke’de açık bir şekilde tevhit inancına çağrı yapılmıştır. Ancak Arapların içinde bazı kimseler onun peygamber olduğuna haset etmiş ve bu durumu çekememişler.

Kur’ân-ı Kerim nazil olduğu dönemde bu haset durumuna dikkat çekilmiştir. Zira Müşriklerin Hz. Peygamberi inkârının psikolojik saiki haset idi. Çünkü onlar Peygamberlik makamını önemli görüyorlardı ve bu önemli makamın zengin varlıklı birilerine verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Ayette bu duruma şöyle dikkat çekilmektedir: *"Allah, bir beşeri mi peygamber gönderdi?"* (el-İsrâ, 17/95). *Ya da "Bu Kur'an, (Mekke ve Taif gibi) iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"* (el-Zuhruf, 43/31). Fahreddin Râzî bu durumu şöyle ifade eder: “Allah’ın risalet makamı, kıymetli bir makamdır. Bundan dolayı bu makam ancak, şerefli bir kimseye yakışır. Onların bu sözü doğrudur ancak ne var ki onlar bu söze şöyle yanlış bir mukaddime eklemektedirler: ‘Şerefli, kıymetli kimse, malı ve makamı çok olan kimsedir. Hâlbuki Muhammed (s.a.v) böyle değildir. Dolayısıyla Peygamberlik ona uygun düşmez. Bu makam ancak, şu iki şehirden birinde, yani Mekke ve Taif’te malı çok ve makamı büyük olan birisine uygun düşer”(Râzî: 1990, XVIII, 520). Müşriklerin içlerindeki kin, haset ve çekememezlik duyguları, kendisine daha önce “el-Emin” dedikleri birine idi. Onlar dünya

malına o kadar tutku ile bağlıydılar ki bu durum hasetlerine sebep oluyordu. Zavallılar büyüklüğü dünya malı, dünya şöhreti ile sanıyorlardı. Mekke’de Velid b. Müğire (ö. 1/622), Taif’te ise Urve b. Mes’ud es-Sakafi (ö. 9/622) gibi dünyaca zengin gördükleri kimseleri Peygamberden üstün görüyorlar ve Kur’ân’ı da onlara layık görüyorlardı (Elmalılı: 2008 VII, 269). Allah (c.c.) onların bu hasetlerinden dolayı görüşlerini geri çevirerek ve hatta kınayarak şöyle buyuruyor: “*Rabbi’nin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar?*” (el-Zuhruf, 43/32). Buradaki rabbinin rahmeti ile hususi rahmet, yani “nübüvvet” kastedilmektedir. Şöyle ki, “servet ve şöhret sahibi kimseler! Siz Abdullah’ın oğlu Muhammed’e verdiğim bu rahmete (nimete) layık değilsiniz. Bu nimet, sahip olduğunuz servetinizden çok daha yüksek bir değere sahiptir; bu nimete layık olmanın şartları farklıdır. Zihninizde taşıdığınız “servet sahibi zengin kimseler peygamberliğe layıktır” şeklindeki düşünce, sizlerin ne kadar dalalet ve haset içinde olduğunuzu göstermektedir. Oysa Allah (c.c.) indinde peygamberliği hak etmenin çok farklı ölçüleri vardır. Dolayısıyla Allah, sizlerin bu sapık düşüncelerinize iltifat etmez (Mevdudi: trs., V, 273). Hz. Peygamber’e haset edilmesi müşriklerin ona iman etmesine engel oluyordu. Zira onların gözünde değer ölçüsü maddiyat olduğu için yetim ve fakir birine peygamberliği yakıştıramamışlardı, denilebilir. Velid b. Müğire’ye peygamberliği yakıştırmalarının sebebi, sırf zengin oluşu değil, toplumun aydını olarak görülmesindendi. Özellikle Ebu Cehil’in (ö. 2/624); “onun peygamber olduğunu biliyorum ama neden o?” sözü Hz. Peygamber’e (s.a.v) olan hasedini açıkça ortaya koymaktadır.

2.6.Münafıkların Haseti

Mekke’deki baskılara artık dayanamayan Müslümanlar son çareyi hicret etmekte buldular. Çünkü Mekke müşrikleri Müslümanlara baskı ve zulüm yapıyordu. Hz. Peygamber güvenli bir ortam olarak ilkin Müslümanları Habeşistan’a yöneltti. Resûlullâh orada adil bir kralın olduğunu ve müminleri koruyacağını söyledi. Yaklaşık 70 kişilik bir grup Habeşistan’a hicret etti. Daha sonra Mekke’deki baskılar daha da arttı özellikle boykot ve hüznün yılının yaşanması Resûlullâh’ı derinden üzmüş onu çeşitli çarelere yöneltmişti. Peygamberimiz bir çıkış yolu olarak kendi akrabalarının da bulunduğu Medine’ye hicret etmekle buldu. Oraya gitmeden evvel uygun bir ortam ve can güvenliği için I. ve II. Akabe Biatlarını yaptı. Ancak oraya hicret ettikten sonra Yahudiler ve münafıklar ona haset ettiler.

Hatta Hz. Peygamber'e her türlü muhalefeti yaptılar. Sosyal hayatta olduğu gibi harpte bile onu ve mü'minleri yalnız bırakmaya çalıştılar. Ayeti kerimede: *"O geri bırakılanlar, ganimetleri almak için sefere gittiğiniz zaman, 'Bizi bırakın, sizinle beraber gelelim' diyecekler. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. Onlara, 'Siz bizimle gelemesiniz. Allah, önceden böyle buyurdu, ' de. Onlar, 'Bize karşı haset besliyorsunuz (bizi çekemiyorsunuz, kıskanıyorsunuz),' diyecekler. Hayır, onlar pek az anlarlar"* (el-Fetih, 48/15). Buyurularak bu durum ifade edilmiştir.

Bu ayete göre savaştan geri bırakılanlar, savaşa katılanlara, "Hayır, bize haset ediyorsunuz; size ganimette iştirak edeceğiz diye kıskanıyorsunuz," demişlerdir. Yine bu ayette bildirildiğine göre bazı insanlar, inanmadıkları halde menfaatleri icabı zaman zaman inananların yanında görünmeye çalışmaktadırlar. Özellikle münafık olan kişiler, bu çeşit vasıf ve karakterleri taşımaktadırlar. Böyle kişiler, iş ciddiye bindiği zaman, ortada görünmezler; ama menfaat söz konusu olunca, en önde görünmeye çalışırlar. Bu ayette anlatıldığı gibi bu şekilde ikiyüzlü olan kişiler, maddi veya manevi menfaatleri söz konusu olduğu zaman, temiz inanlı ve iyi niyetli olan dürüst kişileri haset, çekememezlik ve benzeri olumsuz vasıflarla itham etmektedirler.

Bunlar incelendiğinde haset duygusunun daha çok müşrik, kâfir ve münafıklarda, genel olarak da insanlarda bulunabileceğini söyleyebiliriz. Münafıkların inancına haset bulaşmıştır. Çünkü onlar şöyle demiştir: Müslümanlar Hudeybiye'den ganimet almadan döndüler biz ise dinlendik. Eğer beraber savaşa katılırsak ve herhangi bir ganimet tahakkuk ederse, mü'minler, bunlar bizimle herhangi bir zahmet çekmeden ganimet aldılar, derler. Daha sonra Allah (c.c.) münafıklara reddiye olarak şöyle buyurmuştur: *" Bilakis onlar pek az anlayan kimselerdir."* Yani senin, *"Bizimle beraber çıkmayınız"* şeklindeki sözünden, onlar sadece zahiri anlarlar ve onun hükmünü pek azı müstesna, anlayamadılar da bunu haset olarak nitelediler (Râzî: 1990, XX, 155).

Duyguların kaynağının kalp olduğunu başta belirtmiştik. Zira münafıkların kalplerindeki hastalıklar onların sürekli şüphe duymalarına ve haset etmelerine sebep oluyordu. Allah (c.c.) ayeti kerimede şöyle buyuruyor: *" O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar (cennete gitmekte olan) mü'minlere derler ki: Bize bakın da sizin nurunuzdan yararlanalım. Onlara: Arkanıza dönün de nur arayın! Denilir. Derken aralarına kapılı*

bir sur çekilir ki, onun içinde rahmet vardır, dış yönünde azap (vardır)'' (el-Hadîd,57/13). Kalplerindeki hastalıktan dolayı gelecek endişesi duymuşlar. Yine hastalıklı kalplere sahip olan bu grup, hasetlerinden dolayı Allah Resûlü'ne inanmamışlar: "Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar (sizin için): Bunların dinleri aldatmış, diyorlardı. Oysa kim Allah'a dayanırsa şüphesiz, Allah, daima galip hüküm ve hikmet sahibidir" (Enfâl, 8/49). Kalb hastalığına malul olanlar inanmakla kalmamış sevgili peygamberin verdiği vaatlere de inanmamışlar. Ayeti kerime bu durumu şöyle belirtir: "Münafıklar ve kalblerinde hastalık bulunan kimseler; 'Allah ve Resulü bize sadece boş vaatlerde bulundu' diyorlar' (el-Ahzâb, 33/32). Münafıklar zahiren Müslüman fakat kalben iman etmediklerinden ve Hz. Peygamber'e (s.a.v) haset duygusu besledikleri için böyle anılmışlardır.

SONUÇ

Haset; kişinin, başkasında olan üstün niteliklerin yok olmasını ya da sadece kendisinde bulunmasını istemesidir. Haset, her insanın yaratılışında var olan bir duygu olmakla birlikte kişiye göre derecesi farklıdır. Bu duygu kalbin en büyük hastalıklarındandır. İnsan bu menfi duygu yüzünden Allah'ın (c.c.) kaza ve kaderine razı gelmeyip bir nevi rabbine küsme cehaletinde bulunabilir. Bununla birlikte Allah'ın takdir ve taksimatını bunun sonucu olarak da adaletini kerih görebilir. Bu anlamda tevhide ve iman etmenin gereklerine ters düşer en nihayetinde küfür bataklığına saplanır.

Haset, hem dünyevi hem de dini acıdan birçok zararı bulunan duygusal bir vakıadır. Haset duygusu söz ve eyleme dönüştürülürse zararlı hale gelir. Bu dinen ve ahlaken kötü bir duygudur ve haramdır. Ancak Allah'ın kendisine üstün nimetler ve nitelikler verip de o nimetleri Allah'ın rızasını kazanmak için kullanan kişinin durumunu arzu etmek, onun sahip olduğu imkânlarla erişerek o imkânları Allah için kullanmayı istemek gıpta olmaktadır ve mecazen buna da haset denmektedir. (Gıpta ise) meşrudur ve sünnette de teşvik edilen bir durumdur. Haset duygusunun mecrası, akıl ve irade ile kötü yönden iyi yöne doğru değiştirilebilir. O da; başkalarının nail olduğu ve hak ettiği nimetlerin yok olmasını temenni etmek değil, o nimetlerin kendisinde de olmasını arzu etmek ve o nimetlere nail olabilmek için gayret etmek, neticede kısmetine rıza göstermek şeklinde olabilir. Ya da haset eden kişi, elinden hiçbir şey gelmiyorsa; o zaman Hz. Peygamber'in

beyan ettiği gibi, içindeki haset duygusunu kötüye kullanarak söze ve fiiliyata dönüştürmemeye ve o duygunun gerektirdiğiyle amel etmemeye gayret göstermek tarzında olabilir. Bu tarzda hareket eden bir insan, hasedin yönünü iyi tarafa çevirmekle birlikte sorumluluktan da kurtulmuş olur. Eğer haset etme, acizlikten kaynaklanır ve imkân bulduğunda fiiliyata dönüştürülecek, kötüye kullanacak olursa, kişi mes'ûl olur.

Haset duygusunu kötü yönde kullanmak, sahibinin amellerini yok eden, ruhen onu huzursuz yapan psikolojik bir hastalıktır. İçtimai ve ruhi birçok zararları olan haset, insanın doğuştan getirdiği duygulardan biri olmakla birlikte, kişinin kin, düşmanlık, kıskançlık ve çekememezlik gibi olumsuz duygularından kaynaklanmaktadır. Bu duygunun olumsuz yönü olduğu gibi olumlu yönleri de bulunmaktadır. Zira Allah'ın doğuştan verdiği bu duygunun bir hikmeti mutlaka olmalıdır. Bu anlamda müspet yönü insanı bu dünyada ilerlettiği gibi kişinin ahirette de ameller bakımından önde olmasını sağlar. Ancak burada karşımıza çıkan en önemli husus bu olumsuz duygunun eğitimidir. İnsan olumsuz duygularını içinden yani kalbinden atamayacağı malumdur. Buna insanın gücü yetmez. Doğuştan verilen duyguların eğitilerek olumlu mecralara yönlendirilebilir olması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abdülbaki**, Muhammed Fuad, *Mü'cemü'l-Müfehres Li- Elfâzi'l Kur'âni'Kerim*, Dâru'l Hadis, Kahire, 1945.
- Beyhaki**, Ebu Bekir Ahmet b. el- Hüseyin, *Şuâbu'l İman*, Beyrut, 1990.
- el- Cürcâni**, Ali b. Muhammed eş-Şerif, *Kitabu'l- Ta'rifât*, Beyrut, 1990.
- Cevheri**, İsmail b. Hammâd, es- Sıhha, Tâcü'l- Lüğâ ve Sıhâhu'l- Arabiyye, nşr, Ahmet Abdulgafür Attâr, Beyrut, Dâru'l İlm, 1979.
- Çağrıci**, "Haset", Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, 378-380.
- Çelik**, Muhammed, *Kur'an Kur'an'ı Tanımlıyor*, İstanbul, Şule Yayınları, 1998.
- el- Ferrâ**, Ebu Zekerriyya Yahya b. Ziyad, *Meâni'l Kur'an*, thk, Ahmed Yusuf Necati ve Muhammed Ali en- Neccar, Mısır, ysz, trs.
- Firüzbadi**, Mecduddin Muhammed ibn Ya'kub, *el-Kamusu'l Muhid, Müessesütü'r Risale*, Beyrut, 1993.
- Foulguite**, Paul, *Pedagoji Sözlüğü*, trc. Cenap Karakaya, İstanbul, 1994.

- Ebû Dâvûd**, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es- Sünen*, (thk., Ebi Turab Adil ibn Muhammed, Ebi Amr İmameddin İbn Abbas), Daru't-Tasil, 2015.
- Elmalılı**, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Huzur yayınları, İstanbul, 2008.
- İbni Esir**, Mecduddin, *en-Nihaye fi Ğaribi'l- Hadis ve'l-Eser*, Beyrut, trs.
- Gazzali**, *İhya-u Ulum'id- Din*, Merve yayınları, Haz. Ali Arslan, İstanbul, 2010.
- El- İsfehani**, er- Rağıp, *El- Müfredat*, (thk. Safvan Adnan Davudi), Daru'l Kalem, Mısır, 1992.
- İbnü'l- Cevzi**, Ebu-Ferec Cemaleddin, *Zadü'l- Mesir Fi İlmi Tefsir*, Daru'l Fikr, Beyrut, 1997.
- İbni Manzur**, Ebu'l Fadl, Cemalü'd- Din, Muhammed b. Mükerrerem, *Lisanu-Arab, Daru's-Sadr*, Beyrut, 1998.
- Kurtubi**, Muhammed b. Ahmet, *el- Câmîu li Ahkâmi'l- Kur'an*, Kahire, 1966.
- Kasaboğlu**, Abdurrahim, *Kuran'ın Psikolojik Atlası*, Kendini Bilmek Yayınları, Malatya, 2010.
- Mevdudî**, Ebu'l A'la, *Tefhimul Kur'an*, İnsan Yayınları, İstanbul, trs.
- el- Merağî**, Ahmed Mustafa, *Tefsirü'l Merağî*, Daru ihyait- Turasi'l Arabi, Beyrut, tsz.
- Karaman**, Hayrettin vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2012.
- Kutup**, Seyit, *Fi Zilâli'l Kura'an*, Daruş- Şuruk, Beyrut, 1988.
- Kurtubi**, *el- Câmî' Li Ahkâmi'l -Kur'an*, Beyrut, 1988.
- İbni Kesir**, Ebu'l- Fida İsmail, *Tefsiru'l Kur'ani'l Azim*, trs.
-*Kurani Kerimin Hadislerle Tefsiri*, Sağlam Yayınları, İstanbul, 2009.
- Nevevi**, *Riyazü's Salihin Peygamberimizden Hayat Ölçütleri*, haz. Yaşar Kandemir&İsmail Lütfi Çakan&Raşit Küçük Erkam Yayınları, İstanbul, 2013.
- En- Nevevi**, Ebu Zekeriyya Mühiddin b. Şeref, *Sahihu Müslim Bi Şerhi'n-Nevevi*, Daru'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut, trs.
- Navaro**, Leyla, *Haset ve Rekabet Kendi Kuyruğunu Yiyen Yılan*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2011.
- en- Neseî**, Ebul- Berekat Abdullah İbn Ahmet, *Medârikul Tenzil ve Hekâiku'l Tevil*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.

Osho, *Duygular Öfke, Kıskançlık, Korkuyu Aşma*, (çev. Sangeet), Ovvo Basım, Yayım, İstanbul, 2006.

Sami, Şemseddin, *Kamus-i Türkî*, Yy. Beyrut, 1989.

Tan, Zeki, *Kurana Göre Toplumun Yapılanmasında İlim ve Âlimin Rolü*, Özgü Yayınları, 2010.

Et- Tahanevi, Muhammed Ala b. Ali b. Muhammed Hamid b. Muhammed Sabir el- Ömeri el faruki, *Keşşâfu Istilahati'l funun ve'l Ulum*, Kalkuta, 1862.

Turgay, Nurettin, “*İslamda Haset Kavramı*”, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 75, Ankara 2004.

er- Râzî, Ebu Abdillâh Ebu'l Fadl Fahreddin Muhammed b. Ömer, *Mefâtiḥul Ğayb*, Daru'l Kutubil'İlmiyye, Beyrut, 1990.

Vural, Faruk, “*Yusuf Süresi Bağlamında Kıskançlık ve Haset Duygularına Psikolojik Bir Yaklaşım*,” Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIII, 2, 2011, 140.

Yazçıçek, Ramazan, *Haset*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2014.

Ez- Zemahşeri, Ebu'l- Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, *Esasu'l-Belağa*, Daru'l Kutubu'l İlmiyye, Beyrut, tsz.

Zuhayli, Vehbe, *et- Tefsirü'l- Münir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1991.